

skabelighed, som undertiden ikke står mål med forfatterens videnskabelige formåen, eller også svømmer de ud i en række almindeligheder, hvor byen selv kun træder frem gennem en række kuriøse eksempler. Denne bog fremtræder på en helt tredje måde, og så behandler den tilmed en periode, som ellers ofte i byhistorier kun løseligt skildres, nemlig sidste halvdel af forrige århundrede.

Bogen er et i mange retninger yderst fortjenstfuldt arbejde. Under læsningen irriteres man dog jævnt hen af en række »unoder«, som virker stødende, ikke mindst gælder det de mange refleksioner over fortid og nutid, som ikke synes nødvendige, kildehenvisninger lades der også hånt om, ligesom registre mangler, hvad derimod ikke er tilfældet med udråbstegn, som anvendes meget flittigt. Det afgørende er imidlertid, at Gunnar Sandfeld har skrevet en bog, der i allerhøjeste grad henvender sig til alle historikere og historisk interesse-rede, og som i mange retninger vil kunne være et mønster for andre. Nok lover den at give Struers udvikling, men det, der er hovedsagen i den, er et antal yderst vellykkede kulturbilleder fra stationsbyen op mod århundredskiftet, selve byens udvikling kan det knibe med at holde styr på. Efter en indledende beskrivelse af byens udseende og omfang ved 80'ernes begyndelse følger et indhold, som bedst illustreres gennem en række kapiteloverskrifter: »Struers forbindelse med omverdenen«, »Hvad levede man af i den lille by ved fjorden?« »Hvordan levede man?« »Lidt om levestof og leveomkostninger«, »Sundhedstilstanden«, »Lidt om moralen og ordenens håndhævelse«, »De skiftende sogneråd og deres mænd«, »Byens gader og veje ude i sognet«, »Byen får gadebelysning«, »Fattigdommen, vi næsten har glemt«, »Skolevæsenet i sognet og i byen«, »Brandvæsen«, »Lidt om åndslivet«, »Aviserne«, »Struer i fest og glæde« og »Det politiske liv«.

Bogen adskiller sig fra andre byhistorier bl. a. derved, at hovedvægten er lagt på at indføre læseren i den lille bys liv, både i det daglige, og når de for byen store dage indtraf. Et omfangsrigt kildemateriale ligger til grund, både arkivalier og vel navnlig aviser, hvor den dagligdags notits er taget frem til belysning af tilstandene. Trods barndom og ungdom i København er det i bemærkelsesværdig grad lykkedes forfatteren både at leve sig ind i lillebyens verden og at give sine indtryk videre. Et meget fyldigt billedmateriale støtter teksten og har som denne en særlig værdi ved at gengive det typiske, her er det bybilledet med dets huse, gader og menneskene på dem. Gunnar Sandfeld stiller løvende en fortsættelse i udsigt; man må håbe, at den snart må komme og være et lige så vægtigt bidrag til samfundshistorien som første bind.

Vagn Dybdahl.

Em. Saugman: Den danske hærs lægevæsens oprindelse og udvikling gennem tiderne. (Nyt Nordisk Forlag, 1955). 271 s.

Den tidligere chef for hærens lægekorps, generallæge Em. Saugman er forfatter af denne første samlede skildring af lægekorpsets historie. Desværre må man konstatere, at forfatteren på en lang række punkter ikke besidder de nødvendige forudsætninger for at kunne udføre historisk arbejde. Det er for størstepartens vedkommende (og det er det 19. årh., der udgør den væsentligste del af bogen) blevet en sammenstilling af personallistoriske oplysninger om ledende militærlæger, oplysninger, der i reglen kendes andetsteds fra, og af reglementer. Enkelte gange (krigene, koleraepidemien, den smitsomme øjenbetændelse) er der tilløb til skildringer af de forhold, lægerne arbejder under;

men ellers mangler oplysninger om lægernes arbejde, korpsets størrelse, dets økonomi, sygehusforhold (hygiejne, belægning m. m.), forholdene ude ved afdelingerne o. s. v. Man kunne måske tage bogen som udgangspunkt for endnu en gang at advare mod den falske opfattelse, at den mand, der har udført et mangeårigt, dygtigt og ledende arbejde inden for en institution dermed også vil være egnet til at skrive dens historie.

Vagn Dybdahl.

Charles Haugbøll: Børster. De omrejsende jernbane- og jordarbejders liv og arbejde belyst gennem breve og samtaler. (Danmarks folkeminder nr. 65. Munksgaard, 1955). 183 s.

Forfatteren Charles Haugbøll har fattet en dyb interesse for de gamle jernbanearbejdere — børsterne, og han har sat sig for at rejse dem et æresminde ved at give dem en social-historisk og menneskelig retfærdigere placering end den, de hidtil har haft, og som i Ordbog over det danske sprog finder udtryk i definitionen: »Rå, ubehøvlede, simple og frastødende mennesker med lave tilhøjeligheder.«

Haugbøll tager nu nok lidt for håndfast på den almindelige vurdering af børsterne. Sproget kender adskillige eksempler på sådanne generaliseringer, der bygger på negative træk, og hertil kommer, at han i sin diskussion slet ikke går ind på det rimelige i den gængse fortolkning, der kun skal dække ordets stilling i dag, hvor det ikke ud over i historisk tekst anvendes om arbejdere. I den forstand har de virkelige børster heller ikke brug for at blive rehabiliterede; de var i deres egen tid børster på godt og ondt, og tidens forudsætninger må være det afgørende for vurderingen af dem.

Forfatteren har indsamlet sit stof gennem breve og samtaler med endnu levende entreprenører og arbejdere, blandt hvilke sidste der i øvrigt er meget få herregårdsbørster og kun ganske enkelte havbørster. Hovedparten har gjort deres indsats ved jernbaneanlæggene, hvor de udførte jordarbejderne og skinenedlægningen. Han har valgt kun i ret ringe omfang selv at tale med og i stedet enten lade meddelerne selv sludre løs eller i enkelte tilfælde føre pennen for dem, og der er kommet et fortræffeligt tidsbillede ud af det, selv om man nok må nære nogen betænkelighed ved den anvendte form. Det skal ikke nægtes, at den gør bogen både livsnær og letlæst; men en gennemført bearbejdning af det indsamlede materiale havde sikkert fjernet den skævhed, som hele dens forklarende og undskyldende tendens i virkeligheden er. Dens fremkomst må dog alligevel hilses med glæde, ikke mindst fordi den indeholder en række reelle oplysninger om børsternes ofte ejendommelige livsskæbner, deres helligforhold, deres arbejdsteknik og sidst og mest deres ven og opstrammer, brændevinsdunken. Vurderingen af denne veksler ganske vist lidt, og det er nok meningen, at den almindelige opfattelse også her skal reduceres. Det sker dog næppe; drikkeriet har været kolossalt; men det er ikke at undres over. Det kvindeløse, hårdtarbejdende pariasamfund har søgt sig de glæder, der var næst — og billigst, og med spiritusforholdene før den 1. verdenskrig in mente, er der såmænd ingen grund til at undskylde det.

Finn H. Lauridsen.

Jul. Margolinsky: Gravpladserne på mosaisk vestre kirkegård 1886—1955. (Det mosaiske Troessamfund i København, 1955). 204 s.

I 1693, eller måske rettere i 1694, anlagdes i København den mosaiske kirkegård i Møllegade, og da den ikke kunne rumme flere begravelser, anlagde man i